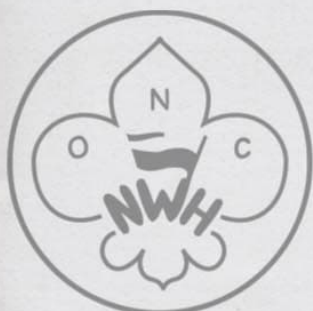

**Kręgi Instruktorów Harcerskich
im. Andrzeja Małkowskiego**

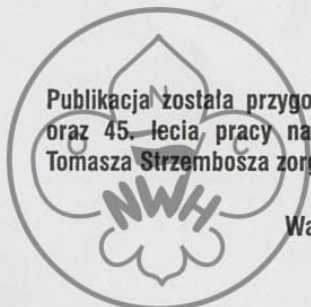

**hm Grzegorz Nowik
Kalendarium KIHAM**

Warszawa, 28.X.2000 r.

archiwum

archiwum

Publikacja została przygotowana z okazji obchodów XX rocznicy powstania KIHAM oraz 45. lecia pracy naukowej Honorowego Przewodniczącego ZHR harcmistrza Tomasza Strzembośza zorganizowanych przez Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej.

Warszawa 28 - 29 października 2000 r.

WSTĘP

Kalendarium to zbiór dat zestawionych z faktami, przedstawionymi mniej lub bardziej zwięźle. Kalendarium jest niemal jak „Biblia pauperum” najprostszym przekazem wydarzeń, wiedzy, myśli lub idei. Żadne kalendarium nie ukáže społeczności tak energicznej, pełnej twórczego niepokoju, a jednocześnie gorącej żarliwości i wiary w słuszność sprawy. Żadne kalendarium nie ukáže w pełni nas takimi jakimi byliśmy wówczas, w latach 1980 – 1981 – my, młodzi instruktorzy harcerscy – żywotna część ruchu harcerskiego. Tę żarliwość może zrozumieć ten kto wczuje się w słowa wieszczka, które wówczas cytowaliśmy odnosząc je do siebie: „... zrodzeni w niewoli, okuci w powiciu – my jedną taką wiosną mieliśmy w swoim życiu...” Jedną taką wiosną, dwie jesienie, zima i lato wolności, naszej pierwszej wolności – tak to czuliśmy. Czas biegł bardzo szybko, nie wiedzieliśmy jak długo będziemy się cieszyć tą „wiosną”. Dlatego też żyliśmy intensywnie, starając się wykorzystać każdy dzień, aby odrobić wcześniejsze kilkadziesiąt lat zniewolenia i zakłamania. Gdy całe społeczeństwo tworzące w Związku Zawodowym „SOLIDARNOŚĆ” wielki „społeczny ruch obywatelski” starało się odrobić te kilkadziesiąt lat sowietyzacji, my – instruktorzy KIHAM – podjęliśmy działanie w dziedzinie nam najbliższej i którą uznaliśmy za najważniejszą dla przyszłości – wychowania młodzieży w harcerstwie. Owocem KIHAM-u jest obecny Związek Harcerstwa Rzeczypospolitej, ale również, czego musimy być świadomi, te wszystkie pozytywne przemiany, jakie dokonały się w Związku Harcerstwa Polskiego.

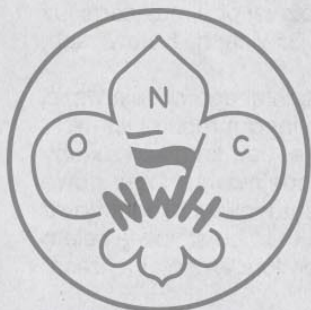
Kalendarium, jak każda forma przedstawienia przeszłych wydarzeń, ma tę ułomność, że jest naznaczona piętnem subiektywizmu autora. W tym przypadku autor jest w trudnej sytuacji – czyni to nie tylko jako historyk, ale także jako współuczestnik wielu podejmowanych wówczas działań i prac. Czytelniku znajdziesz być może w kalendarium to co ważne, a w czym nie uczestniczyłeś lub znałeś tylko ze słyszenia. Być może zabraknie Ci tego co współtworzyłeś i uważasz za istotne. Jeśli tak jest – napisz nie tylko o faktach (co robiłeś wówczas), lecz co ważniejsze – co czuleś, co myślałeś, jaki byłeś wówczas.

Najmniej wiemy o genezie ruchu Kręgów Instruktorów Harcerskich im. Andrzeja Małkowskiego – formalnie zapoczątkowanego utworzeniem warszawskiego kręgu w końcu września 1981 r., a w miesiąc później obejmującego już kilka wiodących kręgów w Gdańsku, (Trójmieście), Gliwicach, Katowicach, Krakowie, Lublinie, Poznaniu, Wrocławiu, Zakopanem.

KIHAM był niczym innym jak tylko ujawnieniem istniejącego od pierwszej połowy lat siedemdziesiątych, niejawnego (konspiracyjnego) ruchu instruktorów kontestujących sytuację w Polsce i w harcerstwie. Jak kamień rzucony w wodę obejmował on co rok nowe środowiska, podejmował coraz nowe kwestie zachowania tradycyjnego modelu harcerstwa: ideowe i programowe oraz metodyczne. Wszystkie założenia KIHAM, wszystko to co stało się celem naszego działania od jesieni 1980 roku – począwszy od fundamentalnej zasa-

dy dochowania wierności tradycyjnemu Prawu i Przyrzeczeniu Harcerskiemu, aż po system stopni i sprawności harcerskich – wypracowane było wcześniej. Rodziło się w trakcie spotkań instruktorskich, zlotów zastępów, organizowanych od 1974 roku początkowo dla kilku, a następnie kilkunastu warszawskich i krakowskich środowisk. Nie bez wpływu na naszą postawę pozostawała sytuacja polityczna w Polsce – więzi i udział niektórych z nas w ruchu opozycji, szczególnie narastającej w sprzeciwie wobec zmian w Konstytucji PRL w 1976 r. oraz solidarności z robotniczymi protestami w Radomiu i Ursusie. Już wówczas nawiązano pierwsze kontakty z harcerstwem poza granicami kraju oraz podjęto pierwsze niezależne próby wydawnicze.

KIHAM był więc ujawnioną jesienią 1981 roku, nową formą wcześniejszej działalności, która przyjęła organizacyjny kształt Kręgów Instruktorów Harcerskich imienia Andrzeja Małkowskiego. Jak nam się wówczas wydawało była to formuła najlepsza.

archiwum

rok 1980

Początek września, mieszkanie hm Stasia Czopowicza przy ul. Sieleckiej

Spotkanie instruktorskie poświęcone wnioskowi z V Zlotu instruktorów „naszych” środowisk oraz rozkwitającej jesienią „Wiosny”. Obecni byli: z 1 WDH J. Falkowski i Lilka Sobieska, z 14 WDH Andrzej Boguszewski, z 22 WDH Grzegorz Nowik, z 23 WDH Stach Bańkowski i Krzysztof Popiński, z 70 WDH Leszek Truchlewski, z 208 WDH Tomek Dangel, Andrzej Suchocki i gospodarz – Staś Czopowicz. Zabrani postanowili wydawać pismo instruktorskie (tak narodziło się „Bratnie Słowo”) oraz założyć Krąg Instruktorów, który zarejestrowany przy Komendzie Chorągwi Stołecznej będzie miał możliwość oddziaływania bezpośrednio na szczeblu Chorągwi. Organizacyjne spotkanie kręgu uzgodniono na koniec września 1980 r.

12 września, Kraków

Grono instruktorów z hufców Śródmieście i Krowodrza opracowuje „LIST OTWARTY INSTRUKTORÓW ZE ŚRODOWISKA KRAKOWSKIEGO” zawierający żądanie zmian mających na celu odrodzenie tradycyjnego etosu wychowawczego harcerstwa. Żądania te dotyczyły: I. Samodzielności i niezależności ZHP; II. Demokracji i samorządności w ZHP; III. Powszechnej dobrowolności i tolerancji religijnej; IV. Kadry Instruktorskiej (konieczności podniesienia poziomu etycznego i metodycznego oraz odetatyzowania); V. (Powrotu do tradycyjnej) Metodyki harcerskiej; VI. Informacji (dostępności do prasy i wydawnictw metodycznych i organizacyjnych); VII. (Uproszczenia) Finansów i kontroli wewnętrznej.

Krakowski list, najszerzej podejmujący problematykę niezbędnych zmian w ZHP, rozesłany szeroko do wielu środowisk harcerskich, stał się zaczynem do dyskusji o sytuacji w harcerstwie.

Koniec września, Warszawa

Utworzenie Kręgu Instruktorów Harcerskich im. Andrzeja Małkowskiego w harcówce 208 WDH. W skład kręgu weszło kilkudziesięciu instruktorów reprezentujących drużyny i szczeple warszawskich hufców: Mokotów, Ochota, Praga Południe, Śródmieście, Wola. Przewodniczącym Kręgu został hm Andrzej Suchocki, wiceprzewodniczącymi hm Grzegorz Nowik i hm Stanisław Czopowicz. Przyjęto „Regulamin Kręgu”, w którym zaznaczono m.in. iż jego członkowie „pracują w podstawowych jednostkach organizacyjnych”, przyjmują na siebie obowiązek „wychowania przez osobisty przykład instruktora” oraz „kultywowania harcerskich tradycji”. Imię patrona kręgu wyrażało nie tylko hołd dla świetlanej postaci Andrzeja Małkowskiego, ale było również bezpośrednim i żywym nawiązaniem do źródeł harcerstwa w Polsce. Członkowie kręgu nawiązali kontakty z instruktorami środowisk „niepokornych” z całej Polski.

25-26 października, mieszkanie Tomasza Strzembosza na warszawskim Żoliborzu

Spotkanie grupy 26 instruktorów reprezentujących środowiska instruktorskie z Gdańska (Trójmiasto), Gliwic, Katowic, Krakowa, Lublina, Poznania, Warszawy i Zakopanego oraz byłego Naczelnika Szarych Szeregów, Stanisława Broniewskiego „Orszy”. Podczas spotkania dyskutowano ewentualność tworzenia nowej, niezależnej organizacji harcerskiej lub też podjęcie próby odrodzenia (odzyskania) ZHP. Po długiej dwudniowej dyskusji zebrani wydali oświadczenie przyjmujące za podstawę zmian „List otwarty instruktorów ZHP ze środowiska krakowskiego” oraz formułę organizacyjną (jaką winny przyjąć wszystkie środowiska instruktorskie) warszawskiego Kręgu Instruktorskiego im. Andrzeja Małkowskiego. Zabrani utworzyli Porozumienie Instruktorów Harcerskich im. Andrzeja Małkowskiego, wzywając wszystkich instruktorów do włączenia się w tę działalność. „Połączmy nasze starania by ZHP stał się naszą organizacją...”

Oświadczenie o powstaniu Porozumienia rozesłane zostało do wielu środowisk harcerskich w Polsce i szeroko rozpropagowane w społeczeństwie.

20-22 listopada, Gdańsk

I Zbiórka przedstawicieli kręgów, w jakie uformowały się środowiska instruktorskie reprezentowane wcześniej na spotkaniu w Warszawie 25-26 października. „Porozumienie Instruktorów im. Andrzeja Małkowskiego” przekształciło się więc w Porozumienie Kręgów Instruktorów Harcerskich im. Andrzeja Małkowskiego”. Przyjęto „Zasady Porozumienia...” oraz wybrano Radę Porozumienia w składzie: Michał Bobrzyński (Lublin), Stanisław Czopowicz przewodniczący (Warszawa), Joanna Januszewska (Gliwice), Piotr Stawicki (Poznań), Andrzej Suchocki (Warszawa), Waldemar Uziak (Trójmiasto), Kazimierz Wiatr (Kraków).

Utworzenie Porozumienia KIHAM dawało szansę bezpośredniego oddziaływania na władze ZHP oraz tworzyło pierwszą alternatywną i równoległą strukturę władz dla środowisk związanych z KIHAM. Z czasem struktury te przejmować zaczęły coraz więcej atrybutów władz organizacyjnych i począwszy od 1980/81 zajmowały się:

- kształceniem instruktorów organizując kursy przewodnikowskie i podharcemistrzowskie, drużynowych zuchowych i zastępowych,
- tworzeniem kapituł stopni starszoharcerskich: Harcerki i Harcerza Rzeczypospolitej;
- samokształceniem instruktorskim – na przykład w Warszawie zorganizowano „Seminarium historii i metody Harcerskiej” przy Wolnej Wszechnicy Polskiej;
- organizowaniem redakcji pism harcerskich („Bratnie Słowo” w Warszawie, „Czuwaj” w Krakowie, „Harcerz Śląski” w Katowicach, „Ślązańskie Harce” we Wrocławiu, „Harcerska Kuźnia” w Poznaniu), osiągających nakład do 5 tys. egzemplarzy;

- podejmowaniem inicjatyw wydawniczych zmierzających do wznowienia wielu podręczników metodycznych. łącznie wydano ich kilkadziesiąt w nakładzie ok. 40 tys. egz. Najważniejszą harcerską oficyną było „Niezależne Wydawnictwo Harcerskie” zorganizowane i kierowane przez Leszka Truchlewskiego;
- opracowaniem i upowszechnianiem komentarza do „Listu otwartego instruktorów ZHP ze środowiska krakowskiego”, będącego najszerzą wykładnią programu działania Porozumienia KIHAM;
- opracowaniem własnego projektu statutu ZHP oraz szeregu regulaminów organizacyjnych;
- opracowaniem nowego systemu odrębnych stopni harcerskich dla chłopców i dziewcząt, nawiązującego do tradycyjnych nazw stopni oraz metodyki ich zdobywania;
- opracowaniem nowego regulaminu mundurowego;
- organizowaniem szeregu uroczystości narodowych, harcerskich i rocznicowych, w tym w szczególności 11 listopada, 3 maja, 15 sierpnia oraz rocznicy śmierci Andrzeja i Olgi Małkowskich, Dnia Myśli Braterskiej, uroczystości upamiętniających wolnościowe zrywy po 1945 roku (Poznańskiego Czerwca 1956, Gdańskiego Grudnia 1970), a także związanych z tradycją Armii Krajowej, wojny 1920 r oraz Szarych Szeregów,;
- organizowaniem szeregu przedsięwzięć programowych związanych z aktualnymi potrzebami społecznymi, na przykład program pomocy socjalnej osobom starszym i samotnym w ramach Pogotowia Zimowego Harcerki i Harcerzy 1981/82;
- nawiązaniem instytucjonalnych kontaktów z Kościołem (organizowanie harcerskich Mszy Świętych, rekolekcji itp.), z seniorami harcerskimi, głównie środowiskami Szarych Szeregów, ze strukturami społeczeństwa samoorganizującego się po sierpniu 1980 r. (struktury oświatowe NSZZ „Solidarność”, Konwersatorium „Doświadczenie i Przyszłość”, itd.).

6 grudnia, Warszawa

Spotkanie Rady Porozumienia KIHAM poświęcone analizie sytuacji w ZHP. Rada wystąpiła do GK ZHP o dopuszczenie w pracach Rady Naczelnej ZHP minimum czterech przedstawicieli KIHAM, włączenie do prac komisji przygotowujących VII Zjazd ZHP po minimum trzech przedstawicieli KIHAM oraz zaproszenie na VII Zjazd ZHP i możliwość udziału w pracach zjazdowych Rady Porozumienia i po dwóch przedstawicieli KIHAM. Wszystkie wnioski Rady Porozumienia KIHAM zostały odrzucone przez Radę Naczelną ZHP.

17 grudnia, Gdańsk

Udział Instruktorów KIHAM w uroczystości odsłonięcia i poświęcenia pomnika stoczniovców poległych w grudniu 1970 r.

rok 1981

3-4 stycznia, Ośrodek Harcerski w Kiekrzu k. Poznania

III Zbiórka Porozumienia KIHAM poświęcona przygotowaniom do Zjazdu. Opracowano projekt Statut ZHP, system stopni i sprawności harcerskich oraz szereg regulaminów. Podczas zbiórki warszawski KIHAM ogłasza swą decyzję o przyjęciu, bez oczekiwania na decyzje Zjazdu, dawnej Roty Przyrzeczenia oraz Prawa i Harcerskiego. Decyzja jest faktycznym ujawnieniem stosowania w wielu środowiskach tradycyjnej roty Przyrzeczenia Harcerskiego i stosowania dawnego Prawa Harcerskiego.

20 stycznia, Warszawa

Rocznica śmierci Andrzeja i Olgi Małkowskiej. W kościele Św. Marcina przy ul. Piwnej Mszę Świętą, w której uczestniczą harcerze i instruktorzy środowisk zrzeszonych w warszawskim KIHAM oraz seniorzy harcerstwa, odprawia ks. Stanisław Małkowski. Następnie kominek w Muzeum Historycznym Miasta St. W-wy (na latarni) związany z rocznicą. Podobne uroczystości poświęcone patronom kręgów odbyły się w całej Polsce. A jeszcze w styczniu 1979 r. funkcjonariusze władz harcerskich włamywali się do harcówek, aby „zabezpieczyć” sztandary harcerskie przed udziałem w uroczystościach żałobnych po śmierci Olgi Małkowskiej, w których uczestniczyli duchowni katolicy.

26-28 stycznia, Gdańsk

Spotkanie Krajowej Komisji Koordynacyjnej Pracowników Oświaty i Wychowania NSZZ „Solidarność” z przedstawicielami Głównej Kwatery ZHP, „w sprawach, które mają zasadnicze znaczenie dla pełnej realizacji oczekiwanej przez społeczeństwo odnowy ZHP...”. W 15 punktach zapisano uzgodnienia dotyczące zmian w harcerstwie zgodnych z duchem „Listu krakowskiego”. W grupie ekspertów związkowych znaleźli się członkowie Rady Porozumienia oraz instruktorzy KIHAM. Porozumienie zostało podpisane przez przedstawicieli strony związkowej (w tym członków Rady Porozumienia KIHAM), Ministerstwa Oświaty i Wychowania oraz GK ZHP. Zapisy komunikatu pozostały jednak wyłącznie deklaracją intencji i nie zawierały żadnych instytucjonalnych form ich realizacji, ani terminarza, ani gwarancji wdrożenia.

14-15 lutego, Kraków, siedziba Hufca Kraków Krowdrza

IV Zbiórka Porozumienia KIHAM w sprawie przygotowań do Zjazdu ZHP. Przyjęto w ostatecznej formie dokumenty przygotowane na Zjazd (statut, programy stopni i sprawności harcerskich, regulaminy stopni instruktorskich, stanowisko wobec harcerstwa starszego). Zbiórka wyraziła swoje zaniepokojenie faktem pominięcia KIHAM przy konstruowaniu komisji zjazdowych.

W tym czasie istniały już Kręgi w następujących miejscowościach: Bydgoszcz, Gdańsk (Chorągiew Gdańska), Gliwice, Gorzów Wlkp., Kalisz, Katowice, Kraków (Chorągiew Krakowska), Lublin, Łódź (Chorągiew Łódzka), Opole, Ostrzeszów, Poznań (Chorągiew Poznańska), Starachowice, Szczecin, Tarnów, Toruń, Warszawa (Chorągiew Warszawska), Wrocław, Zielona Góra, Zakopane.

17 lutego, Warszawa

Oświadczenie Rady Porozumienia KIHAM, w którym wyraża ona ubolewanie z powodu nie zatwierdzenia przez Radę Naczelną ZHP Porozumienia KIHAM i nie włączenia członków Rady Porozumienia w skład Rady Naczelnej (mimo istnienia podstaw formalnych), a także nie włączenia przedstawicieli KIHAM w skład komisji przygotowujących Zjazd. Władze ZHP wykorzystywały selektywnie materiały i dokumenty przygotowane przez KIHAM, przedstawiając je jako własne, a jednocześnie nie dopuszczały możliwości personalnego wpływu kadry instruktorskiej KIHAM na ostateczny kształt dokumentów przygotowywanych na zjazd. Manipulacja ta kreowała władze ZHP, jako głównych orędowników „odnowy” harcerstwa i pozwalała na pozostawienie kierownictwa organizacji w swoich rękach odsuwając instruktorów KIHAM od realnego wpływu na Związek.

14-15 marca, Warszawa

Równoległe z obradującym w Sali Kongresowej VII Zjazdem ZHP odbywa się w Pałacu Kultury V Zbiórka Porozumienia KIHAM. Zjazd jest całkowicie zdominowany przez etatowy aparat ZHP, związany z nomenklaturą PZPR. Instruktorzy Chorągwi Warszawskiej i Krakowskiej podejmują próby oddziaływania na przemianę Związku w duchu „Listu krakowskiego”, zostają jednak zdominowani w głosowaniach przez większość delegatów obecnych na zjeździe. Zjazd przyjmuje kosmetyczne zmiany, nie inicjując głębszych przemian w ZHP. Daleko bardziej radykalna jest młodzież szkół ponadpodstawowych zebrana na obradującej równoległe zbiórce harcerstwa starszego. Uchwały tego gremium nie obligują jednak Zjazdu, pozostając jedynie „jednym z wielu” postulatów. W skład blisko stuosobowej Rady Naczelnej weszło 5 instruktorów należących do KIHAM.

List Porozumienia KIHAM skierowany do uczestników Zjazdu natrafia na mur niechęci i niezrozumienia, podobnie jak wystąpienie Przewodniczącego KKK Pracowników Oświaty „Solidarność”. Zjazd jest brutalnym ujawnieniem faktu, że grono instruktorskie faktycznie tworzy dwa światy, w którym instruktorzy KIHAM mogą nawiązać dialog jedynie ze starszymi harcerzami oraz środowiskami instruktorskimi kilku zaledwie chorągwi, m. in. Warszawskiej i Krakowskiej.

11-12 kwietnia, Bydgoszcz

VI Zbiórka Porozumienia KIHAM poświęcona sytuacji w ruchu harcerskim po VII Zjeździe ZHP. Rozczarowanie wynikami zjazdu dzieli środowisko KIHAM na zwolenników wystąpienia z ZHP oraz tworzenia własnej odrębnej organizacji harcerskiej oraz większość zdecydowaną pozostać w ZHP, ale zdecydowaną podjąć bardziej radykalne działania ukierunkowane na pozyskanie szerokiego rzesz młodzieży i kadry instruktorskiej i wyjęcie jej spod wpływu komunistycznego aparatu ZHP. Oświadczenie zbiórki wyrażające niezadowolenie wynikami Zjazdu wskazywało kierunki dalszych prac Porozumienia KIHAM. Na zbiórce obecni są przedstawiciele nowych kręgów z Białej Podlaskiej, Garwolina, Janowa Wielkopolskiego i Kalisza.

21 kwietnia, Warszawa, Muzeum Woli

Instruktorzy KIHAM Warszawa organizują wystawę „70 lat Harcerstwa Polskiego”, która jest najszerzą prezentacją dorobku harcerstwa do 1949 oraz walki o jego oblicze w okresie powojennym. Powrót do tradycji harcerskiej jest jednym z głównych nośników popularyzujących KIHAM i jego program w Polsce. Wystawa przemawia treściami harcerskiej idei, barwnością programu i atrakcyjnością metody i kontrastuje z obliczem harcerstwa lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych.

13 maja, Warszawa

Rada Porozumienia KIHAM wysłała telegram do Ojca Świętego – wyrażając łączność w modlitwie po zamachu na Jego życie.

23 maja, Warszawa, Archikatedra Św. Jana

Msza Święta w intencji odrodzenia harcerstwa w 70 rocznicę powstania we Lwowie pierwszych drużyn. Podczas Mszy Świętej ksiądz hm Zdzisław Peszkowski, kapelan ZHP poza Granicami Kraju wezwał młodzież harcerską do wierności Prawu Harcerskiemu, które było drogowskazem jego pokolenia i które zostało umieszczone na tablicy upamiętniającej 70 lecie powstania harcerstwa. Tablica ta ufundowana przez seniorów harcerstwa – z krzyżem harcerskim i tekstem Prawa oraz Przyrzeczenia Harcerskiego poświęconą wówczas umieszczona została w wirydarzu klasztoru przy kościele Św. Marcina. Od tego czasu przy tablicy nadawane były stopnie Harcerki i Harcerza Rzeczypospolitej, stopnie instruktorskie, a także składane Przyrzeczenia Harcerskie.

30-31 maja, Rusinowa Polana w Tatrach

VII Zbiórka Porozumienia KIHAM poświęcona przygotowaniom do Jubileuszowego Zlotu Harcerstwa w Krakowie oraz sytuacji w ruchu harcerskim

w związku z tworzeniem przez część środowisk Niezależnego Ruchu Harcerskiego. Uczestnicy zbiórki uczestniczyli w Mszy Świętej odprawionej w sanktuarium Matki Boskiej Jaworzyńskiej na Wiktorówkach w intencji księdza Kardynała harcmistrza Stefana Wyszyńskiego.

7 czerwca, Warszawa

VIII Zbiórka Porozumienia KIHAM. Przyjęto nowe „Zasady Porozumienia”, w których celowo pominięto sformułowanie o opieraniu się na zasadach Statutu ZHP. Dążąc do utrzymania wysokiego poziomu moralnego członków kręgu ustalono bardziej rygorystyczne zasady przyjmowania nowych członków i nowych kręgów. Przyjęto program ideowej i metodycznej „ofensywy” na młodzież harcerską.

Wybrana została nowa Rada Porozumienia w składzie: Jacek Broniewski (Łódź), Krzysztof Bruski (Gdynia), Jacek Chodorski (Wrocław), Andrzej Chyrowicz, Stanisław Czopowicz (Warszawa), Maria Furmanek (Opole), Wiesław Jasiński (Gdańsk), Krzysztof Krzyżanowski (Kraków), Maciej Musiał (Poznań), Bogumiła Pasięka (Bydgoszcz), Piotr Stawicki (Poznań), Wiesława Stojek (Kraków), Leszek Truchlewski (Warszawa), Kazimierz Wiatr (Kraków), Andrzej Wysocki (Kraków). Przewodniczącym ponownie został Stanisław Czopowicz. Uczestnicy zbiórki oddali w podziemiach Archikatedry Warszawskiej Św. Jana hołd zmarłemu Prymasowi Stefanowi Kardynałowi Wyszyńskiemu.

19 czerwca, Warszawa

Rada Naczelna ZHP, zaniepokojona radykalizacją KIHAM-u uznaje ogólnopolską strukturę Porozumienia KIHAM i przyjmuje opracowane 7 czerwca Zasady Porozumienia KIHAM, mimo zapisów w nich zawartych.

27-28 czerwca, Poznań

Zlot Kręgów Instruktorów Harcerskich im. Andrzeja Małkowskiego z okazji odsłonięcia Pomnika Poznańskiego Czerwca 1956 r. Rada przyjęła do wiadomości decyzję KIHAM Chorągwi Warszawskiej o wprowadzeniu Tradycyjnej Roty Przyrzeczenia Harcerskiego, Prawa Harcerskiego oraz Zobowiązania Instruktorskiego. Rada Porozumienia uznała, że decyzje te są zgodne z duchem Oświadczenia Zbiórki Porozumienia w Bydgoszczy z dnia 11-12 kwietnia.

9 lipca, Warszawa

List Przewodniczącego Rady Porozumienia KIHAM Stanisława Czopowicza do władz ZHP w sprawie włączenia Związku do wspólnej komisji zagranicznej SZSP, ZSMP, ZMW i ZHP, zawierający protest przeciwko utworzeniu komisji jako ograniczeniu samodzielności ZHP.

5 września, Warszawa – Gdańsk

Rada Porozumienia KIHAM wystosowała list do Zjazdu „Solidarności” obradującego w Hali „Oliwii” w Gdańsku.

12-13 września, Warszawa

Zbiórka Rady Porozumienia KIHAM przyjmuje cztery dokumenty będące elementem oddziaływania na młodzież harcerską:

- Stanowisko w sprawie odrodzenia Związku Harcerstwa Polskiego.
- Uchwałę zalecającą wprowadzenie w środowiskach KIHAM tradycyjnej roty Przyrzeczenia harcerskiego oraz Prawa Harcerskiego.
- Apel do Instruktorów Harcerskich o noszenie na węźle lilijki instruktorskiej – „10” jako znaku przestrzegania przez instruktora Prawa Harcerskiego.
- Program stopni harcerskich dla chłopców i dziewcząt.

18 września, Warszawa – Gdańsk

List Otwarty Rady Porozumienia KIHAM do Zjazdu NSZZ „Solidarność” w sprawie przemian w harcerstwie. List informuje o fundamentalnej sprawie, którą KIHAM uważa za klucz do odrodzenia harcerstwa, czyli powrót do tradycyjnego Przyrzeczenia i Prawa Harcerskiego oraz o woli kontynuowania przebudowy ZHP od wewnątrz.

18-20 września, Krakowskie Błonia

U stóp Kopca Tadeusza Kościuszki i w cieniu Kopca Józefa Piłsudskiego odbył się Zlot 70-lecia Harcerstwa zorganizowany przez instruktorów KIHAM Chorągwi Krakowskiej z udziałem kilku tysięcy harcerek i harcerzy. Wypełniony harcami, zawodami, pokazami, wystawami bogaty program zlotu dla wielu z nich był pierwszym kontaktem z „prawdziwym” harcerstwem, ze środowiskami KIHAM, które nieznanie szerzej w „terenach” przedstawiane były jako „wiochrzyciele” i „ekstrema”.

Podczas ogniska zlotowego w Skalkach Twardowskiego przedstawiającego 70. letnie dzieje harcerstwa, ogłoszony został apel i wezwanie Rady Porozumienia KIHAM przyjęte 13 IX w Warszawie, a dotyczące odrodzenia ZHP i zalecające powrót do tradycyjnego Przyrzeczenia i Prawa Harcerskiego, noszenie „10” na lilijce jako wyraz postawy instruktora, wprowadzenie nowego systemu stopni harcerskich. Dokumenty te wydane i rozprowadzone w tysiącach egzemplarzy pod wspólną nazwą: „Stanowisko Rady Porozumienia KIHAM w sprawie odrodzenia ZHP” potwierdzone zostały w gawędzie Naczelnika Szarych Szeregów hm Stanisława Broniewskiego, który wówczas przekazał nam młodym depozyt prawdy – Prawo i Przyrzeczenie Harcerskie – to samo, które zostało wyrzeźbione w kamieniu i umieszczone w wirydarzu Kościoła Św. Marcina. Podczas Mszy Św. odprawionej w Katedrze Wawelskiej, ksiądz biskup Jan Pietraszko swą homilię oparł na treściach Przyrzeczenia i Prawa Har-

cerskiego z uznaniem odnosząc się do woli młodzieży – wzrastania w duchu prawdy.

Od tego czasu problemy postawione w „Stanowisku Rady Porozumienia KIHAM...” przestały być przedmiotem sporu między władzami ZHP a KIHAM, a zaczęły żyć własnym życiem i coraz powszechniej nurtować kolejne środowiska harcerskie.

Zlot zakończył się kilkoma incydentami – niechęcią młodzieży do defilowania przed przedstawicielami władz państwowych oraz próbą skonfiskowania przez Komendantkę Chorągwi Krakowskiej flagi zlotowej, aby nie dopuścić do jej przekazania Kręgowi Warszawskiemu, który miał być organizatorem następnego zlotu.

wrzesień/październik

Na apel Rady Porozumienia KIHAM – m.in. rady chorągwi Krakowskiej i Stołecznej, rady hufców: Kraków Krowodrza, Katowice oraz liczne drużyny i szczepy, w całej Polsce podejmowały uchwały i decyzje w sprawie przywrócenia tradycyjnej roty Przyrzeczenia i Prawa Harcerskiego oraz stosowania systemu stopni harcerskich KIHAM.

17- 18 października, Wrocław

Zbiórka Rady Porozumienia KIHAM wydała uchwałę dotyczącą interpretacji apelu z 13 IX br. dotyczącego rot Przyrzeczenia Harcerskiego – uznając, iż równorzędnie mogą być stosowane dwie wersje roty (z których jedna jest wersją laicką), a decyzję w tej sprawie może podjąć harcerz i jego rodzice. W przyszłości kwestie te rozstrzygnąć będzie mógł dopiero Walny Zjazd Harcerstwa, który połączy wszystkie nurty organizacyjne ruchu harcerskiego.

Równocześnie zatwierdzono opracowany wcześniej poradnik, w którym opisano jak założyć krąg, jakie są cele działania KIHAM, kim był patron Kręgów, co i jak robimy, ku czemu zmierzamy, co jest fundamentem i wyznacznikiem naszej pracy.

Drugiego dnia Zbiórki Rada Porozumienia, w związku ze zbliżającą się zimą, trudnościami z zaopatrzeniem w żywność, opał i energię elektryczną, ogłosiła Pogotowie Zimowe Harcerek i Harcerzy, którego celem było niesienie pomocy ludziom samotnym, starszym, chorym, niepełnosprawnym, rodzinom wielodzietnym itd.

Program „Pogotowia Zimowego” został rozesłany do wszystkich kręgów, a jego koordynacją miały się zająć Komendy rejonowe powołane w 17 miastach, gdzie działały kręgi.

Pogotowie Zimowe spotkało się z życzliwym przyjęciem przez Stanisława Broniewskiego (list z 20 X), natomiast – z kontrakcją (!) Głównej Kwatery ZHP, której po raz wtóry (po zlocie Krakowskim) inicjatywa programowa wymknęła się z rąk. GK ZHP zablokowała w prasie informacje o „Pogotowiu...”, po to by w kilka dni później ogłosić podobny (wzorowany na KIHAM) program Pogotowia.

7 listopada, Warszawa

Rozmowy Rady Porozumienia KIHAM z Prezydium Rady Naczelnej ZHP. Władze ZHP zaniepokojone narastaniem akcji przyjmowania przez coraz to nowe środowiska tradycyjnej roty Przyrzeczenia i Prawa Harcerskiego oraz wprowadzaniem systemu kihamowskich stopni harcerskich – wystąpiły do Rady Porozumienia KIHAM z inicjatywą rozmów o „aktualnych problemach Związku”. Ówczesny Naczelnik ZHP Ryszard Wosiński oraz Marek Wardęcki usiłowali udawać zaskoczenie sytuacją, która narastała wszak od stycznia (ogłoszenie decyzji warszawskiego KIHAM w sprawie rot Przyrzeczenia), a także podejmowana była na VII Zjeździe i skierować dyskusję na tory – „za” czy „przeciw” socjalizmowi. Rozmowy wykazały, że inicjatywa kierowania Związkiem wymyka się z rąk władz ZHP, a Rada Porozumienia KIHAM przejmuje rolę ośrodka nadającego ton organizacji.

11 listopada, Warszawa

Kilkadziesiąt drużyn i szczepów warszawskich wzięło udział w obchodach Święta Niepodległości zorganizowanych przez środowiska pozarządowe. Harcerze rozkolportowali w Stolicy kilkanaście tysięcy znaczków-ulotek informujących mieszkańców Warszawy o rocznicy odzyskania Niepodległości.

21-22 listopada, Gdańsk

Zbiórka upoważnionych przedstawicieli kręgów zrzeszonych w Porozumieniu KIHAM, która inicjuje proces weryfikacji stopni harcerskich i instruktorskich członków Kręgów przed komisjami, które mają być powołane w każdym środowisku dla wprowadzenia systemu stopni harcerskich. Podczas zbiórki następuje po raz pierwszy zaznaczenie odrębności ruchu żeńskiego, w kontekście odrębnych komisji prób stopni żeńskich. Podjęto szereg ustaleń organizacyjnych silnie wiążących strukturę KIHAM, tworząc faktycznie strukturę alternatywnych władz naczelnych. Podjęto także szereg inicjatyw programowych i organizacyjnych – dotyczących m.in. ruchu harcerstwa starszego (wędrowników), deklaracji członkostwa. Podczas zbiórki nastąpiło formalne przekazanie flagi ze Zlotu Krakowskiego kręgowi warszawskiemu.

29 listopada

W rocznicę wybuchu Powstania Listopadowego rozpoczyna się w całej Polsce służba – Pogotowie Zimowe Harcerki i Harcerzy utworzona przez KIHAM.

2 grudnia, Warszawa, Instytut Historii PAN, Rynek Starego Miasta

Dyskusja panelowa zorganizowana przez Towarzystwo Miłośników Historii dotycząca dziejów harcerstwa w PRL. Uczestniczący w niej Tomasz Strzembosz informuje o powstaniu pierwszej niezależnej od władz PRL organizacji harcer-

skiej noszącej nazwę Niezależny Ruch Harcerski (NRH). Grzegorz Nowik, reprezentujący warszawski KIHAM, podaje informację o rozszerzającej się akcji przyjmowania przez środowiska harcerskie w całej Polsce tradycyjnej roty Przyrzeczenia Harcerskiego oraz determinacji instruktorów wyjścia z ZHP, o ile władze Związku zagrożą represjami i nie dopuszczą stosowania tego Przyrzeczenia i Prawa Harcerskiego. Obecny na sali zastępca Naczelnika ZHP natychmiast po oświadczeniach przedstawicieli NRH i KIHAM opuszcza salę udając się do telefonu.

12-13 grudnia, Bydgoszcz

Posiedzenie Rady Naczelnej ZHP, przerwane ogłoszeniem stanu wojennego. Podczas posiedzenia dyskutowano przedstawiony przez Prezydium RN ZHP projekt uchwały dopuszczającej stosowanie w Związku odmiennej (czytaj – tradycyjnej, wprowadzonej przez KIHAM) rot Przyrzeczenia i Prawa Harcerskiego. Skrócenie obrad spowodowało, iż dyskutowany projekt uchwały nie został przyjęty.

12- 13 grudnia, Kraków

Spotkanie Rady Porozumienia KIHAM. Spóźniona o blisko rok inicjatywa władz ZHP w sprawie rot Przyrzeczenia, nie zadawała już środowisk zrzeszonych w KIHAM, które wzorem NRH – dążyły do stworzenia własnej odrębnej od ZHP organizacji harcerskiej.

13 grudnia

Wprowadzenie stanu wojennego. Aresztowanie i internowanie szeregu instruktorów KIHAM, m.in. Stanisława Czopowicza i Leszka Truchlewskiego. Ukrywanie materiałów KIHAM, wydawnictw NRH. Nie zawieszenie harcerstwa przez WRON umożliwia dalsze działanie Pogotowia Zimowego, które obejmuje swoim zasięgiem rodziny internowanych, a ponadto służy tajnym strukturom „Solidarności” i niezależnym wydawnictwom.

rok 1982

od stycznia, cała Polska

Kręgi kontynuują działalność nastawioną na długodystansowy „bieg maratoński”, skupiają się na pracy metodycznej, kształceniu kadry instruktorskiej, pracy wewnętrznej. Tworzone są Kapituły Harcerki i Harcerza Rzeczypospolitej, organizowane kursy przewodnikowskie i podharcemistrzowskie.

Rada Porozumienia KIHAM nakłaniana jest przez władze ZHP do odstąpienia od uchwał ogłoszonych w Krakowie, szczególnie dotyczących roty Przyrzeczenia i Prawa Harcerskiego. Członkowie GK ZHP i Rady Naczelnej ZHP nieoficjalnie obiecują w zamian przyjęcie przez Związek uchwały Rady Porozumienia dotyczącej systemu stopni oraz instruktorskiej „10”. Obiecują również, że wycofanie krakowskich uchwał Rady Porozumienia stworzy atmosferę do starań o zwolnienie internowanych i aresztowanych instruktorów harcerskich.

8 maja, Kraków

Zbiórka Rady Porozumienia KIHAM przyjmuje „Oświadczenie...” podtrzymujące wszystkie dotychczasowe uchwały, a szczególnie ogłoszone w Krakowie podczas Jubileuszowego Zlotu Harcerstwa 18 IX 1981 r. „Stanowisko w sprawie odrodzenia ZHP”. Rada Porozumienia KIHAM wzywa Radę Naczelną ZHP do wzięcia na siebie roli obrońcy młodzieży, która „znalazła się we wszelkiego rodzaju trudnych osobistych sytuacjach, wskutek obiektywnych konfliktów i splotów wydarzeń w naszym Kraju.”

5 czerwca, Turbacz

Zbiórka pełnomocników Rady Porozumienia KIHAM potwierdza oświadczenia wydane 8 V br. w Krakowie.

26 czerwca, Warszawa

Rada Naczelna ZHP zawiesza Radę Porozumienia KIHAM za podjęcie działań sprzecznych ze statutem ZHP. Niedawnemu partnerowi rozmów z Prezydium RN ZHP (7 XI 1981 r.), na podstawie działań którego Prezydium RN ZHP przygotowało uchwałę (12 XII 1981 r.) w sprawie rot Przyrzeczenia Harcerskiego – Rada Naczelna ZHP wypowiedziała wojnę. Uchwała RN ZHP nr 31 insynuuje, że Rada Porozumienia KIHAM „działa w oderwaniu i bez poparcia środowisk instruktorskich KIHAM”, a „po zaistnieniu odpowiednich warunków... władze ZHP... stworzą możliwość przeprowadzenia wyborów nowej Rady Porozumienia”.

Po burzliwej dyskusji pięciu członków Rady Naczelnej, będących członkami KIHAM napisało list do Przewodniczącego Obrad, w którym zaprotestowali przeciwko podejmowaniu administracyjnych represji, które nie rozwiązują żadnego problemu, a przynoszą Radzie hańbę.

2 lipca, Warszawa

Uchwała KIHAM Chorągwi Warszawskiej – nie uznająca decyzji Rady Naczelnej ZHP i wyrażająca pełne zaufanie Radzie Porozumienia KIHAM. Uchwała podtrzymuje swoje wcześniejsze (najwcześniejsze w Związku) stanowisko w sprawie roty Przyrzeczenia Harcerskiego.

17 lipca, Poznań

Uchwała KIHAM Poznań zawierająca wotum zaufania wobec Rady Porozumienia KIHAM.

12 września, Częstochowa – Jasna Góra

Pielgrzymka Kombatantów i Kapelanów oraz Harcerki i Harcerzy na Jasną Górę zorganizowana przez Radę Porozumienia KIHAM i środowiska skupiające instruktorów KIHAM w całej Polsce. Hasło pielgrzymki nawiązuje do tekstu Przyrzeczenia Harcerskiego – „Harcerze wierni Bogu i Polsce”. Podczas Mszy Świętej w kaplicy MB Częstochowskiej – złożone zostało wotum – tablica z tekstem Prawa i Przyrzeczenia Harcerskiego, taka jak tablica umieszczona w wirydarzu przy kościele Św. Marcia w Warszawie. Na ostatniej zbiórce – ogłoszony został ostatni jawny Apel Rady Porozumienia KIHAM – wzywający Kręgi do samo rozwiązywania, aby uniemożliwić władzom ZHP manipulację dorobkiem ideowym, programowym i metodycznym KIHAM. W apelu czytamy m.in.:

„Z miejsca ostatniej zbiórki Rady Porozumienia, u podnóża Sanktuarium na Jasnej Górze, miejsca tak mocno wrosniętego w historię, patriotyzm i uczucia narodowe Polaków pragniemy skierować do wszystkich naszych Druhów i Braci, Harcerki i harcerzy nasz końcowy apel:

Pozostańcie wierni nakazom Prawa harcerskiego. Przywróćcie tekst Prawa, które zostało sprawdzone w życiu przez wiele pokoleń harcerki i harcerzy, okupione krwią dziewcząt i chłopców z Szarych Szeregów, a które Harcerstwu odebrano....”

Uczestnicy pielgrzymki otrzymali małe mosiężne tabliczki z rotą Przyrzeczenia i tekstem Prawa Harcerskiego.

14 września, Kraków

Uchwała Kręgu Chorągwi Krakowskiej w sprawie rozwiązania Kręgu.

Samorozwiązanie Rady Porozumienia KIHAM oraz Kręgów im. Andrzeja Małkowskiego – nie zakończyło działalności kręgów, ale przywróciło stan istniejący przed jesienią 1980 r. Środowiska powróciły do niejawnych struktur. Jawnie działały drużyny i szczepy, jawną formą działalności instruktorskiej stały się kręgi „Ruchu Płaskiego Węzła”. Płaski węzeł – znak światowego skautingu umieszczony na fladze Jubileuszowego Zlotu Harcerstwa w Krakowie oraz na odznace kręgów – był teraz symbolem jawnej działalności, która skupiła się na pracy programowej i metodycznej. Wdrażany był system stopni K-

HAM, funkcjonowały Kapituły Harcerza i Harcerki Rzeczypospolitej, organizowane kursy instruktorskie i kursy zastępowych.

Jednocześnie istniał drugi, konspiracyjny nurt, kontynuujący działalność KIHAM. Nazywano go „śliwką” – zgodnie z koncepcją Andrzeja Wysockiego „Bituma”. Patrząc na owoc widział skórkę, ale nie domyślał się jaki jest miąższ. Skórka wiedziała o miąższu, ale nie widziała pestki, miąższ miał kontakt z pestką, ale nie wiedział o tkwiącym w pestce migdale. Wieloszczeblowa struktura „śliwki” kierowała stworzonym w miejsce KIHAM tajnym Ruchem Harcerstwa Rzeczypospolitej.

Jawną formą jego działania było zorganizowanie „Białej Służby” w 1983 i 1987 roku, udziału harcerstwa w pogrzebie „Ponurego”, spotkań na Wykusie, zorganizowanie w całej Polsce sieci Duszpasterstwa Harcerki i Harcerzy z jego organem prasowym – „Czuwajmy”, harcerskich pielgrzymek na Jasną Górę oraz wielu innych działań. Równocześnie tajną działalność prowadziły środowiska Niezależnego Ruchu Harcerskiego, „Zawiszy”, a także powstała w połowie lat osiemdziesiątych Polska Organizacja Harcerska.

Rok 1989, wraz wybiciem się społeczeństwa na niepodległość, przyniósł ponowne ujawnienie Ruchu Harcerstwa Rzeczypospolitej – lutową deklarację o powołaniu Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej i długą drogę do jedności środowisk wyrosłych z KIHAM i Ruchu, a także ostatnie już próby odrodzenia całego ZHP. Ale to już inny rozdział tej samej historii.

Korzenie warszawskiego KIHAM

Kontakty moje i mojego środowiska – 22 Szczepu „Watra”, ze Szczepem 208 z Mokotowa i jego komendantem hm. Stanisławem Czopowiczem nawiązałem na przełomie 1973/1974 r. za pośrednictwem ówczesnej komendantki chorągwi Barbary Prószyńskiej hm PL. Początkowo potraktowani byliśmy dość chłodno. Staś nie wiedział, kim jesteśmy i co reprezentujemy, ale lody przysły, gdy zastęp harcerek z 22 WDH-ek „Olszyna” z phm. Aleksandrą Ćwik na czele wziął udział w grze zorganizowanej przez szczep Stasia 6 lutego 1974 w rocznicę akcji na Kustcherę. Ja w tym czasie robiłem dyplom technika i przygotowywałem się do matury i egzaminów na studia, więc Ola grała pierwsze skrzypce w szczepie. Od tego czasu spotykaliśmy się: ja, Ola, pwd. Andrzej Adamczyk z 22 oraz Staś, phm Tomek Dangel i Andrzej Suchocki z 208.

Wiosną 1974 roku okazało się, że oba nasze szczepy obozować miały na Mazurach: 22 -w Zimnej Wodzie, 208 – w Piduniu. Postanowiliśmy w pół drogi między naszymi obozami urządzić zlot. Nazwaliśmy go „WICI”, zupełnie jakbyśmy szykowali się na wyprawę wojenną, a plakietka zlotu z żubrem nawiązywała do zlotu w Spale w 1935 r. Również nagrodą dla najlepszego zastępu miała być statuetka żubra. Na miejsce zlotu wybraliśmy widły rzek Omulew i Czarna Rzeka. W zlocie wzięło udział 7 najlepszych zastępów harcerzy i harcerek z drużyn obozujących w sąsiedztwie: 5 WDH z Mokotowa, 22 WDH i 22WDHek, 70 WDH z Mokotowa, 115 WDH, 208 WDH.

12 sierpnia uczestnicy rozbili biwaki, a wieczorem odbyło się ognisko instruktorskie. Następnego dnia był bieg harcerski dla zastępów, po południu giełda, kramy i wymiana, wystawy kronik, a wieczorem wspólne ognisko całości z podaniem wyników biegu. Ostatniego dnia, po meczu w piłkę nożną zwinęliśmy biwaki, wygaszony został ogień zlotowy, odbyło się przyrzeczenie, końcowy apel i rozeszliśmy się. Każda drużyna starała się wypaść na zlocie jak najlepiej. Konkurencje punktowane: bieg, biwak, stoiska wygrały zastępy z 208 i one też uzyskały prawo organizacji następnego zlotu – w przyszłym roku. Szczególnie ważne było ognisko instruktorskie, podczas którego opowiadaliśmy o pracy w naszych środowiskach. My mówiliśmy między innymi o naszym systemie stopni i stosowanym dawnym przyrzeczeniu harcerskim.

Od tego zlotu w 1974 spotykaliśmy się częściej z 208, odwiedzaliśmy się podczas świąt szczepu.

Następny zlot miał być zorganizowany przez szczep 208 w Rygolu na Suwalszczyźnie, gdzie obozowali. Zaproszenie na zlot dotarło najprawdopodobniej (choć nie znamy dokładnie okoliczności) w nieodpowiednie ręce, które starały się doszukać w samym zlocie, tak niewinnym jeszcze, jakichś strasznie nieodpowiedzialnych działań. Przestraszyło Główną Kwaterę, widmo ruchu, który rozwijał się w sposób niekontrolowany, albo dopiero miał się rozwinąć. Efektem

były przesłuchania Stasia przez instruktorów GK, jakieś wizytacje, straszenie i ostrzeganie (przed czym?!), przekonywanie przekonanych, w co wciągnięto b. Instruktorów Szarych Szeregów. Jednym słowem – manipulacja. Coś jak oskarżenie o gwałt mężczyzny, który „tylko ma przy sobie narzędzie zbrodni”.

22 była wówczas na obozie na Mazurach i otrzymaliśmy list od Stasia informujący o kłopotach ze Zlotem. Wysłaliśmy dwa zastępy, nie przyjmując do wiadomości jakichkolwiek zewnętrznych ingerencji. Pojechały z p.wd. Andrzejem Adamczykiem. Od nich dowiedzieliśmy się, że Zlot odbył się w innej formie, nie w Rygołu, ale w Gibach nad jeziorem Pomorzany – u 208. Była tam 23 WDH Pomarańczarnia, 1, 70, a także zastępy ze szczepu „Dąbie” z Krakowa. Program owego zlotu był podobny do pierwszego, ale zastanawialiśmy się także, tam i później- cóż w tak niewinnej zabawie stanowiło zagrożenie i spowodowało tak ostrą reakcję władz. One same przekonały nas co do swoich totalitarnych zapędów tym nie godzeniem się z jakichkolwiek niekontrolowanym ruchem. Ów zlot, który był i nie był, jeszcze silniej nas związał. Nic tak nie łączy jak wspólne niebezpieczeństwo (a tak to odczuwaliśmy), wspólny przeciwnik, (a ten objawił się sam). To wszystko nadało naszym działaniom nowy sens. Wspólne przedsięwzięcia, udział w obozach i zimowiskach kształceniowych, święta szczepu, rajdy, wycieczki etc.

W grudniu 1975 r., 22 WDH obchodziła jubileusz sześćdziesięciolecia istnienia. Urządziliśmy wówczas Izbę Pamięci Narodowej – naszą izbę tradycji drużyny. Otwierał ją Stanisław „Orsza” Broniewski. Od szczepu 208 otrzymaliśmy w prezencie wielki bęben z napisem „Na 60. lecie 22 WDH od przyjaciół z 208 WDH”. Cztery lata później 208 obchodziła swoje 20 lecie. Odwdzięczyliśmy się sygnałową z podobnym napisem. Obchody naszego jubileuszu trwały cały rok. W maju 1976 na uroczystości odsłonięcia tablicy pamiątkowej były wszystkie te zaprzyjaźnione drużyny, z którymi od kilku lat współdziałaliśmy: szczepy 208, 23, 105 z Ochoty (z phm. Jerzym Rachańskim), 186 z Ochoty (z phm. Izą Kurowską), 16 WDH, szczepy „Dąbie” z Krakowa i „Watra” z Ostrzeszowa. Krąg przyjaciół poszerzał się. Zlot latem 1976 r. odbył się już w takim poszerzonym gronie. Organizowała go Pomarańczarnia – 23 WDH. Od nas wyjechały dwa zastępy z p.wd. Andrzejem Adamczykiem.

Następny, VI zlot w 1977 r. zorganizowała 22 w Lipach k. Gorzowa Wielkopolskiego. I jak dotychczas – nie potrzebne były żadne specjalne zaproszenia. Oprócz typowych zlotowych imprez, przygotowaliśmy wystawę o Szarych Szeregach i patronie szczepu hm. Kazimierzu Skorupce. Charakterystyczne było to, że im bardziej ZHP odchodził od tradycji tym bardziej w naszych środowiskach nawiązywaliśmy do niej i czerpaliśmy z niej. Na zlocie podczas ogniska instruktorskiego uzgodniliśmy metodyczne założenia wspólnego systemu stopni i sprawności harcerskich dla naszych środowisk. Charakterystyczne było to, że nasze przedmiotowe spotkania organizacyjne odbywały się podczas pochodów 1-majowych. Spotykały się całe szczepy, a później kadra instruktorska. Podczas długich i nudnych przemówień mieliśmy okazję do porozmawiania.

W marcu 1978 roku zmarł Aleksander Kamiński „Kamyk”. Wszyscy wzięli śmy udział w pogrzebie, a „Pomarańczarnia” była sztandarową drużyną ZHP. Zakazano nam jednak uczestniczenia w mszy ze sztandarem w kościele Św. Józefata, a gdy zebrani nad grobem po zakończeniu uroczystości pogrzebowych odmawiali „Ojciec nasz... i wieczny Odpoczynek” władze ZHP zarządziły wycofanie harcerzy.

Po śmierci Kamyka nasz szczerp przygotowywał w maju tego roku wystawę poświęconą dorobkowi Aleksandra Kamińskiego. Wystawę otworzyła wdowa, harcmistrzyni Janina Kamińska. Wystawa ta była prezentowana jeszcze trzykrotnie: w październiku 1978 w klubie WTK-PAX na Złotej podczas prelekcji Stanisława Broniewskiego o Kamyku, w marcu 1979 roku, podczas kolejnego Rajdu Arsenal w Komendzie Hufca przy ulicy Niepodległości oraz w czerwcu 1979 podczas jubileuszu szczepu 208 WDH w ich szkole przy Chelmskiej.

Jednym z elementów naszej współpracy z 208 WDH była inicjatywa Staszka Czopowicza wydania książki A. Kamińskiego o Józefie Grzesiaku „Czarnym”. Gdy przygotowaliśmy w szczepie wystawę o A. Kamińskim dostałem od jego żony Janiny maszynopis tej książki. Po przeczytaniu dałem go Stasiowi i uzgodniliśmy, że trzeba to wydać. On miał pewne kontakty z „samizdatem” – podziemnym wydawnictwem. W 1979 roku od pani Janiny i drugiego autora – Antoniego Wasilewskiego dostaliśmy zgodę na publikację. Książka ukazała się dopiero w końcu 1980 roku.

Zlot w 1978 organizowała 208 WDH k. Tuczna na Pomorzu Zachodnim. Odwiedziła go Janina Kamińska. Na zlocie były reprezentowane środowiska: 1, 22, 23, 70, 208, Szczerp Dąbie i jeszcze ktoś. Na ognisku instruktorskim dyskutowaliśmy o sytuacji w ZHP, o trawiącym organizację marazmie, o fałszu oficjalnie kreowanego programu. Nie pamiętam czy już wtedy mieliśmy wytyczony program. Twierdziliśmy, że należy z większą otwartością włączyć do działań inne szczepy, mówić głośno o sytuacji w ZHP.

Takim głośnym wypowiedzeniem się był wspólny nekrolog podpisany przez 1, 22, 23, 70 i 208 po śmierci Olgi Małkowskiej w styczniu 1979 roku. Nekrolog zamieszczony był w dzienniku Życie Warszawy i został odebrany przez władze ZHP jako coś nieprawomyślnego. W obawie abyśmy nie „urządzili manifestacji ze sztandarami na pogrzebie z udziałem księdza” włamano się do naszej harcówki i dyrektorka szkoły skonfiskowała nam sztandar. Chciałem już zawiadomić milicję o włamaniu i kradzieży, gdy woźny szkolny powiedział nam o wszystkim. W miesiąc później byłem przesłuchiwany przez SB, interesowały ich kontakty z hufcem Mokołów; z przedstawicielami Szarych Szeregów, oraz szczegóły mojego pobytu w 1977 r. w Londynie (co przywozłem i co kolportuję...). Wszystko to w atmosferze zastraszenia.

Wizyta Papieża Jana Pawła II w czerwcu 1979 r. była przeżyciem, ale raczej indywidualnym. Byliśmy wszędzie na szlaku papieskiej wizyty w Warszawie,

ale bez mundurów i nie w grupach zorganizowanych. Nie mieliśmy jeszcze kontaktu z władzami diecezjalnymi. Słowa Papieża na placu Zwycięstwa (dziś Marszałka Piłsudskiego) trafiły także do nas.

Lata 1979 -1980 były dla mnie bardzo trudne. Byłem wciąż szykanowany przez komendę Hufca Praga-Potudnie. Dostałem zakaz prowadzenia samodzielnego obozu w 1979 roku. Wywalczyłem samodzielność, ale za cenę obozowania obok komendanta hufca. Przenieśliśmy się w inne miejsce – z powodu „oprysku lasów”. W lutym 1980 r. zostałem zdjęty z funkcji szczerpowego po przedstawieniu absurdalnych zarzutów prowadzenia wywrotowej działalności politycznej wśród młodzieży. Dostaję zakaz prowadzenia obozu, pojawia się komisaryczny szczerpowy, a ja i Andrzej Adamczyk zostaliśmy zwolnieni. Walczymy i wygrywamy w Komisji Instruktorskiej Chorągwi – hufiec odwołuje się do Centralnej Komisji Instruktorskiej, ale ta zbierze się dopiero we wrześniu 1980 r. W obozie letnim uczestniczę in cognito. Z tych powodów nawet nie zdążyłem skontaktować się z organizatorami zlotu i nie wzięliśmy w nim udziału w 1980 r.

Gdyby nie sierpień '80. nie wiem jak potoczyłyby się moje harcerskie losy. Pierwszy raz zostałem zawieszony jako szczerpowy w roku 1974 i otrzymałem zakaz prowadzenia obozu za używanie tradycyjnych stopni harcerskich (o Przrzeczenie nie pytali). Z tej też przyczyny w wyborach skreślono moją kandydaturę do Rady Hufca.

W 1977 r. zostałem zwolniony z funkcji szczerpowego, tym razem na pół roku. Po powrocie na funkcję w grudniu 1977 r. dwa razy otrzymywałem listy z bardzo negatywną oceną kierunku ideowego mojej pracy i pracy mojego szczerpu.

Trzecie zwolnienie było oparte już nie na pomówieniach i domysłach, ale bzdurnych zarzutach naigrywania się z przyjaźni polsko-radzieckiej. Gazetka z przerobionymi na huzarów kosmonautami Klimukiem i Hermaszewskim, wykonana podczas zimowiska koło Odrzykonia nazywała się „Zemsta” oraz „Damy i Huzary”.

Centralna Komisja Instruktorska uwolniła mnie od tych zarzutów. Ale zanim to się stało spotkaliśmy się na początku września w mieszkaniu Stasia Czopowicza w doborowym gronie. Oprócz gospodarza byli tam: J. Falkowski z 1 WDH, Andrzej Suchocki i Tomek Dangel z 208 WDH, phm Leszek Truchlewski z 70 WDH, Krzysztof Popiński i Stach Bańkowski z 23 WDH, Lilka Sobieska-Dangel z 1 WDH, Andrzej Boguszewski z 14 WDH. Nie wiem czy wszyscy wymienieni rzeczywiście tam byli, tak mi się wydaje. Dyskutowaliśmy, co robić w istniejącej sytuacji. Na ostatnim zlocie naszych środowisk dyskutowano jak wprowadzić w życie ideały i zasady realizowane przez nas od kilku lat.

Rok wcześniej napisałem i obroniłem pracę magisterską: „Geneza i powstanie KIMB-u” zaproponowałem więc powstanie kręgu instruktorskiego, który byłby ośrodkiem opiniotwórczym. Zarejestrowanie go przy Komendzie

Chorągwi dawałoby mu według ówczesnego statutu prawo głosu na Radzie Chorągwi i instytucjonalizowałoby nasze działania.

W końcu września w harcówce 208 na Mokotowie spotkało się grono znacznie już liczniejsze. Ja sam zaprosiłem kilku niepokornych szczerpowych z naszego hufca – tych, którzy dopominali się o wyjaśnienie przyczyn mojego zwolnienia wiosną 1980 r. Po długiej dyskusji, którą wraz z żoną protokółowałem, powołany został krąg instruktorski, który przyjął imię Andrzeja Małkowskiego. Wszyscy byliśmy pod wrażeniem wydanej w styczniu 1980 r. Przez PAX książki Aleksandra Kamińskiego. Regulamin kręgu zawierał m.in. dwa warunki przystąpienia: abstynencję i oraz pracę w podstawowych jednostkach organizacyjnych – drużynach i szczerkach. Do domu rodziców żony telefonowała wieczorem – przed zbiórką – Komendantka Chorągwi, która pytała się mnie, co to będzie za spotkanie w harcówce 208, bo ona otrzymała informację, że zawiązuje się harcerski KOR. Odpowiedziałem, że spotkanie instruktorskie i z pewnością ona będzie pierwszą osobą, która dowie się o jej efektach. W kilka dni później rada kręgu wybranego na zbiórce złożyła jej wizytę z wnioskiem o zarejestrowanie kręgu. Nastąpiło to bardzo szybko, tworząc precedens dla innych kręgów. Na zbiórce w harcówce 208 WDH byli przedstawiciele z Lublina (Krzysztof Stanowski) i Krakowa (Kazimierz Wiatr), w kilka dni później dowiedzieliśmy się, że przyjechali do Stanisława Broniewskiego instruktorzy z Gdańska z inicjatywą tworzenia niezależnego harcerstwa. Podobne kontakty miał też Tomasz Strzembosz z instruktorami z Gliwic i Katowic. Następne spotkanie założycieli KIHAM odbyło się u T. Strzembosza.

hm Grzegorz Nowik

Pomyślmy o naszej Historii

Mija 20 rocznica powstania Kręgów Instruktorów Harcerskich imienia Andrzeja Małkowskiego. Obchodzimy 45. lecie pracy naukowej druha hm. Tomasz Strzembosza. Przygotowywane są kolejne wystawy poświęcone harcerstwu. 16 października skończyła się ostatnia – w Muzeum Niepodległości w Warszawie – poświęcona działalności ZHP poza Granicami Kraju.

Wkrótce minie 90. rocznica powstania polskiego harcerstwa, a niedługo – w 2011 roku – będziemy obchodzić w Polsce harcerskie stulecie.

Kolejne lata, wydarzenia, ludzie – pamięć o nich jest ulotna i nietrwała. Przechowana niekiedy w książkach, dokumentach, zdjęciach, plaketkach, znaczkach, sztandarach i proporcach, na filmach, kasetach magnetofonowych. Przez nieomal 100 lat uzbierało się sporo dokumentów i pamiątek.

Ludzie wyjeżdżają, odchodzą a przedmioty znikają w przepastnych szufladach, piwnicach, podczas kolejnych świątecznych porządków, przeprowadzek czy w zabawach niczego nieświadomych dzieci i wnuków. Jak ocalić naszą historię przed zapomnieniem?

Kolejna harcerska rocznica jest dobrą okazją do powrotu do idei Muzeum Harcerstwa – miejsca gdzie te przedmioty byłyby bezpieczne i otoczone troską kolejnych pokoleń harcerzek i harcerzy.

Prosimy o przekazywanie informacji o ludziach, zbiorach, pamiątkach i dokumentach związanych z naszą historią, a także wspomnień i relacji do Biura Naczelnictwa ZHR na adres 03-904 Warszawa, ul. Berezyńska 24/2 z dopiskiem „Historia“, faxem (022) 617 73 54, e-mailem: naczelnictwo@zhr.pl

archiwum